

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מבוא לביקורת נוסח המקרא - 21200

תאריך עדכון אחרון 11-09-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מקרא

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2025

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר הילה דיפני

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: hila.dayfani@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ג', 15:00-14:00

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

התרגיל מיועד לתת מבוא מעשי לכל ההיבטים של העיסוק בביקורת נוסח המקרא. לפיכך נקודת המוצא היא התבוננות בתכונות השונות של נוסח המסורה, הוא הנוסח הידוע ביותר לכול. גם מגילות מדבר יהודה יזכו לתשומת-לב רבה. ההיבטים התיאורטיים של הדיסציפלינה יכוסו תוך כדי העיסוק בהיבטים המעשיים.

מטרות הקורס:

- (1) להציג את התהליכים העיקריים שהתרחשו בזמן מסירת הנוסח.
- (2) להציג את עדי הנוסח העיקריים.
- (3) להראות שניתן ללמוד היבטים רבים של ביקורת הנוסח מתוך עיון פנימי של כתובים מקבילים בתוך נוסח המסורה.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. להשתמש באופן עצמאי במקורות העתיקים ובמהדורות המודרניות.
2. לזהות תופעות טקסטואליות בעדי הנוסח העיקריים של המקרא.
3. לקבוע איזו מהתופעות הטקסטואליות התרחשה בכל מקרה ומקרה.
4. להגיע למסקנות טקסטואליות ולשלב את הידע הזה במלאכת הפרשנות של המקרא.

דרישות נוכחות (%) :

נוכחות מלאה

שיטת ההוראה בקורס: שיעורים פרונטאליים.

את התרגילים יש להגיש תוך שבוע, לפני המפגש הבא.

יש להשתמש בחוברת 'נוסח המקרא - לקט מקורות', עורכים ע' טוב ומ' סיגל (אקדמון, תשס"ב) [או לקבל אותה בפורמט PDF מן המרצה].

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

נוסח המקרא העברי והמתורגם

- א. מבוא. מהי ביקורת הנוסח? גרסה מהי? הבדלי גרסה (ואריאנטים). היכן נמצא "נוסח המקרא"?
- ביקורת הנוסח והמסירה בעל פה.
- ב. מהדורות לא-מדעיות של המקרא וההבדלים ביניהן. תרגומים מודרניים. מהדורות ממוחשבות.
- ג. תיאור כללי של הטקסטים הקדם-מסורתיים ונוסח המסורה: השכבה הקדומה ממגילות מדבר יהודה (נוסח האותיות וסימנים וסימונים בתוך הטקסט), והשכבה מימי הביניים. תרגומים עתיקים המבוססים על נה"מ. אופיים של הנוסחים הקדם-מסורתיים ושל נה"מ. התפתחות הנוסחים הקדם-מסורתיים, דיון באנשים מאחורי טקסטים אלה.
- ד. חלקים בנוסח המסורה במסירה מקבילה. דיון בפרשות נבחרות. השלכות לביקורת הנוסח.
- ה. קטעי מקרא בין מגילות מדבר יהודה. מגוון טקסטואלי בקומראן ובארץ-ישראל. קבוצות טקסטים שונות במדבר יהודה ובקומראן. סטטיסטיקה של הטקסטים השונים בקומראן. חשיבות המגילות לחקר המקרא. דיון במגילות לדוגמה מקומראן.
- ו. התורה השומרנית ומקורותיה. רקע. ממצא. אופי. מגילות טרום-שומרניות. מרכזיותו של הנוסח הטרם-שומרני.
- ז. התרגומים העתיקים. תרגומים ראשוניים ומשניים. דרכי פרשנות.
- ח. תרגום השבעים. תוכן, תיעוד, מוצא יהודי, טכניקת תרגום, שחזור המקור העברי. אופי המקור העברי. תה"ש והחקירה הספרותית של המקרא (ירמיה, יהושע, דב' לב, שמ"א טז-יח). הערכת ההבדלים הספרותיים. העיבודים של התרגום היווני העתיק, הכספלה, עיבודים לפני ההכספלה ואחריה. ת. תרגומי המקרא הראשוניים האחרים. התרגומים הארמיים, הפשיטתא, הוולגטה.

ביקורת הנוסח - הלכה למעשה

- י. העתקת נוסח המקרא ומסירתו. העתקה: מגילות, הפרדה בין מילים, אותיות סופיות, חלוקות-משנה בתוך הטקסט, תיקוני שגיאות, מראה חיצוני של מגילות, כתיב, כתב, תופעות סופרים (בפירוט רב), מסורות סופרים, שימוש במגילות עור לשם כתיבה מחדש?
- יא. הצירוף של ביקורת הנוסח וביקורת ספרותית. רקען של גרסאות ספרותיות. תיעוד. הערכת גרסאות ספרותיות.
- יב. צורתו הקדומה של נוסח המקרא והתפתחותו במשך תקופות שונות. גישות המעתיקים-סופרים למלאכת ההעתקה. התפתחותן של קבוצות טקסטים. היווצרות הבדלי נוסח. גורם המקריות בהתפתחותם השונה של ספרי המקרא. ממגוון טקסטואלי לאחדות? אופיים השונה של ספרי המקרא.
- יג. פעולת ביקורת הנוסח. תיקוני נוסח. הערכת גרסאות. כללים להערכת גרסאות?
- יד. מהדורות לא-מדעיות ומדעיות. סדרות של מהדורות מדעיות והשימוש בהן.

חומר חובה לקריאה:

עמנואל טוב, ביקורת נוסח המקרא, מהדורה מורחבת ומתוקנת (ירושלים, מוסד ביאליק, תשע"ד).

חומר לקריאה נוספת:

אבא בנדויד, מקבילות במקרא (ירושלים: כרטא, 1972)

ש' טלמון, "תנ"ך, נוסח", אנציקלופדיה מקראית ח: 621-641.

י' ייבין, מבוא למסורת הטברנית (הדפסה רביעית מתוקנת; ירושלים, תשמ"ג)

י' קוטשר, הלשון והרקע הלשוני של מגילת ישעיהו השלמה ממגילות ים המלח (ירושלים, תשי"ט)

א' רופא, "החשיבות ההיסטורית של גרסאות משניות בנוסחי המקרא", בית מקרא מג (תשנ"ח)
218-226.

J. Barr, *Comparative Philology and the Text of the OT* (Oxford, 1968; rev. Winona Lake, Ind., 1987)

F. M. Cross and S. Talmon (eds.), *Qumran and the History of the Biblical Text* (Cambridge, Mass./ London, 1976)

C.D. Ginsburg, *Introduction to the Massoretico-Critical Edition of the Hebrew Bible* (London, 1897; repr. New York, 1966)

M. J. Mulder (ed.), *Mikra: Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity* (Compendia Rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum 2/1; Assen-Maastricht/Philadelphia, 1988)

A. Rofé, "The Nomistic Correction in Biblical Manuscripts and its Occurrence in 4Q Sama," *RevQ* 14 (1989) 247-254

J.H. Tigay (ed.), *Empirical Models for Biblical Criticism* (Philadelphia, 1985)

E. Tov, *The Text-Critical Use of the Septuagint in Biblical Research* (Completely revised and expanded third edition; Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2015)

E.C. Ulrich, *The Dead Sea Scrolls and the Origins of the Bible* (Grand Rapids, Mich., 1999)

מרכיבי הציון הסופי :

מבחן בכתב % 50

מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות

45 %

נוכחות / השתתפות בסיוור 5 %

מידע נוסף / הערות: